

Лариса СУХАРСЬКА
Національна академія державного управління
при Президентіві України

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ В УМОВАХ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Узагальнюються трансформації правових засад фінансового забезпечення місцевого самоврядування, що відбулися в Україні протягом останніх років, з'ясовується їх загальний позитивний вплив на розвиток територіальних громад. Акцентується на суперечливості мотиваційного чинника для активізації діяльності органів місцевого самоврядування, що виявляється у співвідношенні їхнього права на використання додатково залучених до місцевого бюджету коштів і водночас права на отримання дотацій з державного бюджету в разі нестачі коштів. Аналізуються результати реформи місцевого самоврядування, зокрема бюджетної децентралізації, та правові засади, які сприяють забезпеченню процесу добровільного об'єднання територіальних громад. Розкривається роль суб'єктів фінансових відносин у фінансовому забезпеченні розвитку територіальних громад та обґрунтовується потреба правового закріплення відповідних принципів у статутах територіальних громад.

Ключові слова: місьцеве самоврядування, децентралізація, територіальні громади, суб'єкти фінансового забезпечення, нормативно-правові документи, принципи ефективного фінансового забезпечення територіальних громад, статут територіальної громади.

Larysa Sukharska. Legal regulation of financial support of local communities development in Ukraine in terms of fiscal decentralization

The transformations of the legal principles of financial support of the local government, that have taken place in Ukraine over the last years are generalized. It is determined their general positive effect on the local communities' development. The attention is drawn to the inconsistency of the motivational factor for stepping up the activities of the local government, which is manifested in the relation between the their right to use the funds, additionally attracted to the local budget and, at the same time, the right to receive the subsidies from the national budget in case of lack of funds. The results of the local government's reform, particularly, the budgetary, fiscal decentralization and the legal principles, contributing to the process of the voluntary amalgamation of the local communities are analyzed. The role of the agents of financial relationship in support of the local communities' development is clarified and the need for legal confirmation of the appropriate principles in the charters of the local communities is justified.

Key words: local government, decentralization, territorial communities, subjects of financial support, legal documents, principles of effective financial support of communities' development, charters of the local communities.

Однією з умов успішної інтеграції України до європейського співтовариства є забезпечення для територіальних громад права на місцеве самоврядування, яке має супроводжуватися наданням відповідних реальних важелів реалізації ними власних повноважень. До таких важелів належить, передусім, фінансове забезпечення, яке сприятиме досягненню самостійності та самодостатності територіальних громад. Не випадково відхід від централізованої моделі управління в державі, забезпечення спроможності місцевого самоврядування та побудова ефективної системи територіальної організації влади в Україні визначені як ключові цілі державної політики у сфері децентралізації згідно зі Стратегією сталого розвитку «Україна – 2020» [15].

У 2014 – 2015 рр. Україною вже зроблено вагомі кроки на шляху до реформування місцевого самоврядування: почався процес об'єднання територіальних громад, децентралізації державного управління та фінансів, затверджена низка нормативно-правових актів, якими здійснюється правове регулювання в цій сфері, проведені

бюджетна та податкова реформи, які забезпечили зміцнення фінансового підґрунтя для життєзабезпечення територіальних громад. Водночас важливим питанням на сьогодні є подальше системне вдосконалення правових засад фінансового забезпечення розвитку територіальних громад (ФЗРТГ), адже цей розвиток забезпечується не лише органами місцевого самоврядування, а й рядом інших суб'єктів, які згідно зі своїми інтересами і повноваженнями сприяють цьому розвитку або стримують його.

Особливості та шляхи удосконалення фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування в умовах децентралізації влади досліджували такі науковці, як В. Барецький [1], О. Василик [3], В. Зайчикова [5], О. Кириленко [7], В. Кравченко [9], К. Павлюк [10], С. Слухай [16] та ін.

Ураховуючи, що фінансове забезпечення розвитку територіальних громад здійснює велика кількість суб'єктів, актуальним є визначення того, які трансформації правових засад фінансового забезпечення розвитку територіальних громад вже відбулися в сучасній Україні і які необхідні для суттєвого поліпшення ситуації.

Метою статті є узагальнення трансформацій правових засад фінансового забезпечення місцевого самоврядування в Україні, що відбулися протягом останніх років, і визначення на цій основі правових чинників ефективного фінансового забезпечення подальшого розвитку вітчизняних територіальних громад.

У Конституції України визначені основні засади діяльності органів місцевого самоврядування. Так, у ст. 142 зазначено, що матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме та нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об'єкти їх спільної власності, що перебувають в управлінні районних та обласних рад [8].

У Бюджетному кодексі України регламентовано функціонування бюджетної системи України, порядок фінансування бюджету (дефіцит, профіцит) та відносини щодо місцевого боргу, організацію бюджетного процесу та повноваження його учасників. Третій розділ Бюджетного кодексу України присвячений місцевим бюджетам. У цьому розділі чітко визначений склад надходжень та витрат місцевих бюджетів, а також регламентовано складання, розгляд, затвердження, виконання та звітність місцевих бюджетів. Не менш важливі положення регламентує четвертий розділ Бюджетного кодексу – міжбюджетні відносини. Розділ містить статті, які визначають загальні положення; розмежування видатків між бюджетами; фінансові нормативи бюджетної забезпеченості; міжбюджетні трансферти [2].

У Податковому кодексі України регламентовані важливі правовідносини стосовно справляння обов'язкових платежів до місцевих бюджетів та взаємовідносини учасників цього процесу. Особливе значення для правового регламентування ФЗРТГ має ст. 10 «Місцеві податки», у якій визначений перелік місцевих податків і зборів, а також повноваження місцевих рад щодо їх встановлення [12].

Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» [14] конкретизує положення щодо фінансового забезпечення територіальних громад, закріплені в Конституції України. У ньому затверджено, що до прав та повноважень органів місцевого самоврядування належить самостійна розробка, затвердження та виконання місцевих бюджетів. Важливим принципом місцевого самоврядування, закріпленим у законі, є принцип самостійності місцевих бюджетів, тобто невключення одного бюджету до складу бюджету іншого рівня. Також закріплюються основні засади бюджетної політики на місцевому рівні, зокрема поділ бюджету на бюджет розвитку та поточний бюджет, поділ коштів у видатковій та дохідній частинах на кошти для виконання власних та делегованих повноважень. Важливим є те, що в законі передбачений певний стимулюючий механізм для залучення органами місцевого самоврядування додаткових фінансів до бюджету.

Так, відповідно до законодавства, додаткові кошти, отримані за результатами виконання місцевих бюджетів (це може бути наслідком збільшення надходжень або економії коштів), не підлягають вилученню і мають використовуватися відповідно до рішення місцевої ради. Водночас, у випадку нестачі коштів у місцевому бюджеті, держава бере на себе обов'язок здійснити відповідний перерозподіл фінансів шляхом надання дотацій, субвенцій, субсидій, які дозволять збалансувати бюджет. Це, у свою чергу, може стати стримуючим чинником, адже органи місцевого самоврядування можуть не активізувати свою діяльність, якщо вартість цієї активізації значно не перевищує гарантований державою мінімум.

Із прийняттям змін до Бюджетного кодексу України у територіальних громадах з'явилися додаткові можливості для збільшення доходів місцевого бюджету. Зокрема, з метою забезпечення більшої фінансової стабільності територіальних громад встановлено нові нормативи зарахування податку на доходи фізичних осіб (тепер до загального фонду обласних бюджетів податок надходить у розмірі 15 %, а до загальних фондів районних бюджетів, бюджетів міст обласного значення, бюджетів об'єднаних територіальних громад – 60 %). До того ж відтепер до місцевого бюджету зараховується 80 % екологічного податку, а плата за надання адміністративних послуг та держмита передана з державного бюджету до місцевих бюджетів [2].

До Податкового кодексу України також внесено низку суттєвих змін. Зокрема, органи місцевого самоврядування отримали можливість встановлювати податкові ставки та пільги з місцевих податків і зборів, плата за землю стала належати до категорії місцевих податків, уведений акцизний податок в обсязі 5 % від реалізації тютюнових, алкогольних виробів і нафтопродуктів на території відповідної територіальної громади. Отримані від зазначених податків кошти спрямовуються до відповідного місцевого бюджету та використовуються органами місцевого самоврядування за власним планом [12].

Важливим кроком на шляху до ефективного ФЗРТГ стало утворення Державного фонду регіонального розвитку. Основним завданням фонду є фінансування програм регіонального розвитку на засадах відбору найкращих та найефективніших проектів на конкурсній основі. Відповідно до Бюджетного кодексу фінансування Державного фонду регіонального розвитку здійснюється з розрахунку не менше ніж 1 % від прогнозного обсягу доходів загального фонду державного бюджету, хоча фактично щорічно виділяється менший показник.

Основні цілі проекту регіонального розвитку, який висувається територіальною громадою на конкурс для отримання коштів з Державного фонду регіонального розвитку, мають відповідати пріоритетам Державної стратегії регіонального розвитку, містити пропозиції з розвитку регіону, створення інфраструктури тощо.

Результатами запроваджених реформ у бюджетній та податковій сфері стали підвищення якості фінансового забезпечення територіальних громад та приріст надходжень до місцевих бюджетів. Так, відповідно до інформації Міністерства фінансів України, за січень – грудень 2015 р. до загального фонду місцевих бюджетів надійшло 99,8 млрд грн (116 % від річного обсягу надходжень, затвердженого місцевими радами). Порівняно з 2014 р. у звітному 2015 р. приріст надходжень до загального фонду становив більше ніж 42 %.

Значно підвищилися обсяги надходжень податку на доходи фізичних осіб (приріст надходжень сягає 21,8 %), плати за землю (приріст надходжень – 30,1 %), податку на нерухоме майно (збільшився в чотири рази порівняно з 2014 р.), акцизного податку (запроваджено з 1 січня 2015 р., впродовж року надходження становили більше ніж 7 млрд грн).

Протягом 2015 р. бюджетні трансферти до місцевих бюджетів перераховувалися здебільшого в повному обсязі в межах фактичних зобов'язань. Так, базова дотація перерахована в обсязі 98,2 % розпису асигнувань, субвенції на соціальний захист

Local Government

населення в обсязі 99,4 %, освітня субвенція в обсязі 100 % та медична субвенція в обсязі 100 % до розписів на відповідний період [6].

Такі результати свідчать про позитивні зміни в підходах до бюджетного планування місцевого розвитку. Значну роль при цьому відіграв і механізм бюджетного вирівнювання, відповідно до якого дозволяється залишати частину коштів у місцевих бюджетах.

Однак проблемою місцевого самоврядування за всі роки незалежності України є дотаційність більшості місцевих бюджетів і, як наслідок, неможливість для місцевої влади гарантувати гідний рівень життя для громадян. Одним із кроків на шляху розв'язання даної проблеми є об'єднання територіальних громад, яке передбачає і об'єднання ресурсів місцевих бюджетів, а отже, дозволяє підвищити рівень охорони здоров'я, освіти, культури, житлово-комунального господарства та інших сфер і галузей.

Наразі прийнятий Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» стимулює територіальні громади до об'єднання. У випадку об'єднання громада отримує ряд преференцій, наділяється такими самими повноваженнями та ресурсами, як місто обласного значення. До того ж об'єднані громади мають повноваження у сфері формування органів громадського правопорядку та архітектурно-будівельного контролю, надання повного переліку адміністративних послуг [13].

Зокрема, для такої територіальної громади на виконання власних повноважень у місцевому бюджеті залишається 60 % податку на додану вартість фізичних осіб, гарантуються прямі міжбюджетні відносини з держбюджетом та участь у фінансовому вирівнюванні, надаються державні субвенції. У додатках 6 та 10 Закону України «Про Державний бюджет України на 2016 рік» закріплено надання прямих трансфертів для 159 територіальних громад, об'єднаних відповідно до Перспективного плану формування територій спроможних територіальних громад.

Водночас ФЗРТГ здійснюють не лише органи місцевого самоврядування, а й багато інших структур. Перелік груп суб'єктів фінансових відносин різних рівнів і сфер узагальнено в нашій попередній публікації, зокрема це Верховна Рада України, органи виконавчої влади усіх рівнів, органи місцевого самоврядування, суб'єкти господарювання, громадські об'єднання, вітчизняні й міжнародні донорські організації, фізичні особи та домогосподарства. Одночасно ці суб'єкти виступають і як суб'єкти правового регулювання фінансових відносин, ухвалюючи відповідні нормативно-правові документи й впливаючи таким чином на ФЗРТГ (рисунк) [11].

Як бачимо, наразі в Україні сформовано цілу систему ФЗРТГ, кожен суб'єкт якої має ряд відповідних важелів, у тому числі правотворчих. Очевидно, що наведено не всі суб'єкти і документи, але навіть побіжний їх аналіз дозволяє зробити висновок про складність фінансових взаємовідносин у сфері розвитку територіальних громад і потребу розробки окремих фінансових механізмів у цьому напрямі. Це потребує особливої підготовки фахівців для органів місцевого самоврядування, формування в них здатності проектувати системи ФЗРТГ.

Так, на порядку денному стоїть питання конституційної реформи, яка передбачає децентралізацію державної влади та управління публічними фінансами. Зокрема, передбачається передати функції фінансового управління від державних адміністрацій до виконавчих органів місцевих рад, значно розширити фінансові права органів місцевого самоврядування. Відповідно до запропонованого проекту змін до Конституції України, має дотримуватися сумірність повноважень місцевого самоврядування та обсягу відповідного фінансового забезпечення для реалізації цих повноважень.

Безумовно, прийняття змін до Конституції України суттєво вплине на ФЗРТГ та сприятиме вирішенню багатьох питань місцевого значення. Проте це стане можливим у разі дотримання в практичній діяльності всіма суб'єктами ФЗРТГ певних принципів. Слід зазначити, що принципи саме ФЗРТГ у сучасній українській законодавчій базі не визначено.

Суб'єкти правового забезпечення у сфері фінансування територіальних громад			
Верховна Рада України	Конституція України	28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР	
	Бюджетний кодекс України	8 липня 2010 р. № 2456-VI	
	Податковий кодекс України	2 грудня 2010 р. № 2755-VI	
	Закони України		
	Про місцеве самоврядування в Україні	21 травня 1997 р. № 280/97-ВР	
	Про добровільне об'єднання територіальних громад	5 лютого 2015 р. № 157-VIII	
	Про засади державної регіональної політики	5 лютого 2015 р. № 156-VIII	
	Про співробітництво територіальних громад	17 червня 2014 р. № 1508-VII	
	Про здійснення державних закупівель	10 квітня 2014 р. № 1197-VII	
	Кабінет Міністрів України	Постанови	
Про затвердження Порядку складання, розгляду, затвердження та основні вимоги до виконання кошторисів бюджетних установ		28 лютого 2002 р. № 228	
Про затвердження Порядку покриття тимчасових касових розривів місцевих бюджетів		29 грудня 2010 р. № 1204	
Про затвердження Порядку розміщення тимчасово вільних коштів місцевих бюджетів на вкладних (депозитних) рахунках у банках		12 січня 2011 р. № 6	
Про затвердження Порядку перерахування міжбюджетних трансфертів		15 грудня 2010 р. № 1132	
Про затвердження Порядку проведення інспектування Державною фінансовою інспекцією, її територіальними органами		20 квітня 2006 р. № 550	
Розпорядження			
Про схвалення Концепції застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі		14 вересня 2002 р. № 538-р	
Міністерство фінансів України		Накази	
		Про затвердження Інструкції з підготовки бюджетних запитів	6 червня 2012 р. № 687
	Про затвердження Порядку казначейського обслуговування місцевих бюджетів	23 серпня 2012 р. № 938	
	Про затвердження Методичних рекомендацій щодо здійснення оцінки ефективності бюджетних програм	17 травня 2011 р. № 608	
	Про затвердження Примірного переліку результативних показників бюджетних програм для місцевих бюджетів за видатками, що не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів	27 липня 2011 р. № 945	
	Про затвердження Порядку реєстрації та обліку бюджетних зобов'язань розпорядників бюджетних коштів та одержувачів бюджетних коштів в органах Державної казначейської служби України	2 березня 2012 р. № 309	
	Про затвердження Стандартів внутрішнього аудиту	4 жовтня 2011 р. № 1247	
	Про затвердження Порядку призупинення бюджетних асигнувань	15 травня 2002 р. № 319	

Суб'єкти правового регулювання процесів фінансового забезпечення розвитку територіальних громад

Local Government

Вважаємо за доцільне їх визначати в статутах територіальних громад, які є локальними нормативно-правовими актами і можуть виступити дієвим правовим інструментом для закріплення принципів ФЗРТГ. Цей підхід сприятиме місцевій фінансовій консолідації і навіть формуватиме нову фінансову культуру територіальних громад, коли кожен її член розумітиме важливість своєї співучасті в розвитку всієї територіальної громади.

Отже, базуючись на принципах, визначених у Бюджетному кодексі України, Європейській Хартії про місцеве самоврядування та інших положеннях чинної нормативно-правової бази, а також наукових джерелах, можна сформулювати такі принципи ефективного ФЗРТГ: єдності системи ФЗРТГ; гласності та відкритості в процесі формування і функціонування системи ФЗРТГ; достовірності даних про наявні фінансові ресурси територіальної громади; ефективного, економного та цільового використання фінансових ресурсів; конструктивної взаємодії власників фінансових ресурсів, що впливають на розвиток територіальної громади.

Дія принципу єдності системи ФЗРТГ забезпечується єдиною правовою базою, єдиною грошовою системою, єдиним регулюванням бюджетних відносин, єдиною бюджетною класифікацією, єдиним порядком виконання бюджетів та ведення бухгалтерського обліку і звітності тощо.

Принцип гласності та відкритості в процесі формування і функціонування системи ФЗРТГ передбачає: обов'язкове інформування членів територіальної громади про затверджені місцеві бюджети, публікування звітів про їх виконання; громадський контроль за виконанням місцевих бюджетів; відкритість для членів територіальних громад щодо розрахунку планових показників бюджетів, складання проектів бюджетів, процедур розгляду і прийняття рішень щодо затвердження проектів бюджетів тощо.

Принцип достовірності даних про наявні фінансові ресурси територіальної громади відображає достовірність показників щодо стану соціального й економічного розвитку на відповідній території та реалістичність прогнозних розрахунків доходів і видатків бюджету. Цей принцип також означає, що бюджет місцевого самоврядування має бути головним фінансовим документом територіальної громади, до якого включатимуться всі доходи і видатки, що здійснюються на рівні цієї територіальної громади, відповідно це сприятиме достовірності даних.

Згідно з *принципом ефективного, економного та цільового використання фінансових ресурсів* управління бюджетними коштами територіальних громад здійснюється в межах встановлених бюджетних повноважень із забезпеченням ефективного, результативного, цільового та економного використання бюджетних коштів, належної організації та координації роботи розпорядників бюджетних коштів та одержувачів бюджетних коштів.

Принцип конструктивної взаємодії власників фінансових ресурсів, що впливають на розвиток територіальної громади, сприяє реалізації законодавчо закріпленого права територіальних громад об'єднувати кошти бюджетів для виконання спільних проектів або для спільного фінансування установ та організацій. Згідно з діючою практикою, територіальна громада як ключовий елемент і первинний суб'єкт системи місцевого самоврядування взаємодіє з іншими суб'єктами фінансових відносин і може стимулювати реалізацію інтегративного фінансового потенціалу територіальної громади й тим самим поліпшувати результативність.

Проведений аналіз правових засад фінансового забезпечення місцевого самоврядування свідчить, що процеси бюджетної децентралізації, які сьогодні відбуваються в Україні, загалом сприяють формуванню дієздатних територіальних громад. Позитивним у цьому контексті є й об'єднання територіальних громад, яке покликане поліпшити їх фінансову ситуацію.

Однак це лише окремі елементи правового механізму ФЗРТГ, які без злагодженого функціонування інших елементів не можуть забезпечити суттєві результати. Так, до забезпечення розвитку територіальних громад слід підходити системно, що означає врахування і певне регламентування ролі всіх учасників фінансових відносин на місцевому рівні – від органів публічної влади до окремих конкретних громадян чи їх об'єднань та бізнесу. Забезпечити таку консолідацію мають органи місцевого самоврядування, які, з одного боку, реалізують право територіальних громад на вирішення питань місцевого значення, будучи представницькими структурами, а з іншого – реалізують державну політику, а отже, у їх межах перетинаються і мають узгоджуватися різноманітні інтереси. Узгодження цих інтересів є складним завданням, одним з інструментів для цього може бути статут територіальної громади і зокрема включення до його положень принципів ефективного ФЗРТГ, запропонованих у нашій статті. Усі суб'єкти ФЗРТГ в ідеалі мають поділяти зазначені принципи і дотримуватися їх у процесі діяльності. Однак це потребує низки організаційних кроків, що і може бути предметом подальших наукових досліджень у цьому напрямі.

Список використаних джерел / List of references

1. **Барецький В. І.** Зміцнення фінансової автономії місцевої влади і самоврядування / В. І. Барецький // Фінанси України. – 2005. – № 1. – С. 65 – 69 [Baretskyi V. I. Zmitsnennia finansovoi avtonomii mistsevoi vlady i samovriaduvannia / V. I. Baretskyi // Finansy Ukrainy. – 2005. – № 1. – S. 65 – 69].
2. **Бюджетний кодекс України.** – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> [Biudzhetniy kodeks Ukrainy. – Rezhym dostupu : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>].
3. **Василик О. Д.** Бюджетна система України : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / О. Д. Василик, К. В. Павлюк. – Київ : Центр навч. л-ри, 2004. – 544 с. [Vasylyk O. D. Biudzhetna systema Ukrainy : pidruch. dlia stud. vyshch. navch. zakl. / O. D. Vasylyk, K. V. Pavliuk. – Kyiv : Tsentr navch. l-ry, 2004. – 544 s.].
4. **Європейська хартія місцевого самоврядування.** – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_036 [Yevropeiska khartiia mistsevoho samovriaduvannia. – Rezhym dostupu : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_036].
5. **Зайчикова В. В.** Функції місцевих фінансових органів в умовах бюджетної реформи / В. В. Зайчикова // Фінанси України. – 2010. – № 6. – С. 72 – 79 [Zaichykova V. V. Funktsii mistsevykh finansovykh orhaniv v umovakh biudzhetnoi reformy / V. V. Zaichykova // Finansy Ukrainy. – 2010. – № 6. – S. 72 – 79].
6. **Інформація** щодо стану виконання місцевих бюджетів за січень-грудень 2015 року. – Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua/news/view/vikonannja-dohodiv-miscevih-bjudzhativ-za-n-2015-rik?category=bjudzhet> [Informatsiia shchodo stanu vykonannia mistsevykh biudzhativ za sichen-hruden 2015 roku. – Rezhym dostupu : <http://www.minfin.gov.ua/news/view/vikonannja-dohodiv-miscevih-bjudzhativ-za-n-2015-rik?category=bjudzhet>].
7. **Кириленко О. П.** Теоретичні та практичні аспекти фінансового механізму забезпечення органів місцевого самоврядування в Україні / О. П. Кириленко // Світ фінансів. – 2010. – Вип. 1. – С. 17 – 27 [Kyrylenko O. P. Teoretychni ta praktychni aspekty finansovoho mekhanizmu zabezpechennia orhaniv mistsevoho samovriaduvannia v Ukraini / O. P. Kyrylenko // Svit finansiv. – 2010. – Vyp. 1. – S. 17 – 27].
8. **Конституція України** : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr> [Konstytutsiia Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 28 cherv. 1996 r. № 254k/96-VR. – Rezhym dostupu : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr>].
9. **Кравченко В. І.** Місцеві фінанси України : навч. посіб. / В. І. Кравченко. – Київ : Знання : КОО, 1999. – 487 с. [Kravchenko V. I. Mistsevi finansy Ukrainy : navch. posib. / V. I. Kravchenko. – Kyiv : Znannia : KOO, 1999. – 487 s.].
10. **Павлюк К. В.** Формування доходів місцевих бюджетів / К. В. Павлюк // Фінанси

Державне управління та місцеве самоврядування, 2016, вип. 3(30)

Local Government

України. – 2006. – № 4. – С. 24 – 37 [Pavliuk K. V. Formuvannia dokhodiv mistsevykh biudzhativ / K. V. Pavliuk // Finansy Ukrainy. – 2006. – № 4. – S. 24 – 37].

11. **Планування** та управління фінансовими ресурсами територіальної громади / [О. Кириленко, Б. Малиняк, В. Письменний, В. Русін] / Асоціація міст України. – Київ : П-во «Ві Ен Ей», 2015. – 396 с. [Planuvannia ta upravlinnia finansovomu resursamy terytorialnoi hromady / [O. Kyrylenko, B. Malyniak, V. Pysmennyi, V. Rusin] / Asotsiatsiia mist Ukrainy. – Kyiv : P-vo «Vi En Ei», 2015. – 396 s.].

12. **Податковий** кодекс України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/go/2755-17> [Podatkovi kodeks Ukrainy. – Rezhym dostupu : <http://zakon.rada.gov.ua/go/2755-17>].

13. **Про добровільне об'єднання** територіальних громад : Закон України від 5 лют. 2015 р. № 157-VIII. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/157-19> [Pro dobrovilne obiednannia terytorialnykh hromad : Zakon Ukrainy vid 5 liut. 2015 r. № 157-VIII. – Rezhym dostupu : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/157-19>].

14. **Про місцеве самоврядування** в Україні : Закон України від 21 трав. 1997 р. № 280/97-ВР. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/280/97-vr> [Pro mistseve samovriaduvannia v Ukraini : Zakon Ukrainy vid 21 trav. 1997 r. № 280/97-VR. – Rezhym dostupu : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/280/97-vr>].

15. **Про Стратегію** сталого розвитку «Україна – 2020» : Указ Президента України від 12 січ. 2015 р. № 5/2015. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> [Pro Stratehiiu staloho rozvytku «Ukraina – 2020» : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 12 sich. 2015 r. № 5/2015. – Rezhym dostupu : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>].

16. **Слухай С. В.** Удосконалення формування доходів місцевих бюджетів в Україні / С. В. Слухай, О. В. Гончаренко // Фінанси України. – 2007. – № 8. – С. 63 – 72 [Slukhai S. V. Udoskonalennia formuvannia dokhodiv mistsevykh biudzhativ v Ukraini / S. V. Slukhai, O. V. Honcharenko // Finansy Ukrainy. – 2007. – № 8. – S. 63 – 72].

Надійшла до редколегії 15.07.16